

דבר חודש בחודשו

נותורתנו של הגאון הגדול רבי יואל שורץ שליט"א
רו"נו ישיבת דבר ירושלים ומרכזי שכונת מעלות דפנה

גיליון 13 אלול
ע"ח

דברי רבנו שליט"א בענייני השעה ומאורעות ימינו על פי התורה

א-ל-ו-ל-!!!

מלפנים, כאשר ידעתי, כל איש אחזו פלצות מקול הקורא קדוש אלול (אגרת ר' ישראל מסלנט)

שמה קא גרים

אף ששם החודש 'אלול' הוא שם בבלי (ב"ר מח, ט), בכל זאת דורשים אותו נוטריקון, ובכמה דרשות. וזאת משום ששמו של כל דבר הוא ענין השגחי, וכדרשת חז"ל (ברכות ז, ב) על הפסוק בתהלים (מו, ט): "אשר שם שמות בארץ". כי לעולם מורה השם על מהות העניין. וגם נשמת האדם חשה בתוך תוכה את התקרבות ימי הדין, בה במידה שחשה בכך הבריאה כולה. ככתוב (תהלים צו, יא-יג): "שמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלואו וגו' אז ירננו כל עצי יער". ומפני מה? "כי בא לשפוט הארץ". כן עמד הרמב"ן בדרשתו (לראש השנה) על הוראת מזל חודש תשרי, שהוא מאזניים, כסימן שנועד להזכיר לבני האדם את המשפט המתקיים בחודש תשרי, בו נשקלים כל מעשי האדם בפלס (וע"ע ויק"ר כט, ח). וגם כאן קיימות שתי הסיבות: השגחה עליונה ותחושת הנפש.

מזליה קא חזי

עיני הנפש צופות למרחוק, וכח ניתן בהן לראות את אשר לא יראו עיני הבשר הגשמיות. כאמור (מגילה ג, א): "האי מאן דמבעית" - אדם החש בחרדה חסרת פשר ללא כל סיבה הנראית לעין, הרי: "אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי" - נשמתו היא המרגישה בפורענות טרם בואה, ונערכת לקדם את פני הרעה. "מאי תקנתיה? ליקרי קריאת שמע" - מה עליו לעשות כדי לתקן את החיסרון עליו מתריעה הנשמה? יקרא קריאת שמע. הוי אומר, יתחזק בעבודת ה', שכן קריאת שמע היא קבלת עול מלכות שמים. "ואי לא, לנשוף מדוכתיה ד' אמות". להלכה נחשבות ד' אמות כמקומו של אדם ותחום קביעותו; אם לענין שבת, ד' אמות ברשות הרבים וקנין שביתה מבעוד יום, ואם לענין מקח וממכר, כקנין ד' אמות בסימטה וכדומה. כי כן, פעמים ואין די בקבלת עול מלכות שמים לפי שעה, אלא דרוש שינוי יסודי בכל אורחות החיים ומתבקשת החלפה מוחלטת של תחום ד' אמות; עקירת מקום מגורים, זניחת חברה שלילית ונטישת סביבת עבודה לא הולמת. "ואי לא, לימא הכי, עיזא דבי טבחי שמנה מינאי" - ברם מה יעשה זה שאינו מוצא עוז בנפשו לחולל את הצעד ההכרחי, הלה יעמוד ויכריז: עיזים שבבית המטבחיים - שמנות הן ממני. משל נמרץ הוא זה לטכסיסי המלחמה כנגד היצר. שכן בין סגולות העמידה בניסיון מוצאים אנו את העצה: "זכיר לו יום המיתה" (ברכות ה, א). יפה כוחה של זכירת אפסיות העולם הזה, שכן לילה היה וכן לילה אבד, לשים לאל את פיתוי היצר. אמור מעתה, אדם המשוקע בענייני העולם הזה עד שמחמתם נמנע הוא מן התשובה, יזכיר לעצמו כי בנוהג שבעולם העיזים הנשחטות ראשונה הן אלו שהרבו להתפטם יותר מחברותיהן... ראה מפוכחת זו תקל עליו להתנזר מן התאוות ולמשול ביצרו ביד רמה.

דבר המערכת

לאור בקשת הציבור נאות רבינו להוציא מתח"י כתבים הנוגעים לרום ומעלת חודש 'הרחמים והסליחות', וזאת בכדי שעבודת החודש תהיה ברורה ונהירה, לעושיה ומשמחת כמו שנאמר: 'וגילו ברעדה'.

אנו פונים בזאת לציבור הקוראים, בקריאת קודש, ידועה מעלת לימוד התורה וגדולה מזאת לימוד תורה המזכה את הרבים, והפצת הגיליון ברבים היא דרך נפלאה להפצת תורה, תוך כדי זיכוי והדבר נעשה ביתר שאת וביתר עוז ע"י הפצת דברי מורינו ורבינו שליט"א, ועם זאת אנו פונים אליכם בקריאת קודש, עזרו לנו להמשיך ולהפיץ את תורתנו של רבינו ברבים, וזאת ע"י תרומתכם בכיסוי הוצאת עלויות הגיליון.

ברכת "כתיבה וחתימה טובה"

המערכת

אני לדודי ודודי לי

כתב בספר לב אליהו (ח"ד עמ' רע"ג): "אלול ידוע נוטריקון שלו: "אני לדודי ודודי לי", כי אלו הימים הם ימי הכנה לאדם שיתבונן לזכות בדין ביום הדין, ומה היא ההכנה? שיתקרב למי שדן את הדין! זהו 'אני לדודי'. אבל צריך גם לידע

כי

הלוחות בשבעה עשר בתמוז, ואחרי כן עלה משה והתפלל, ואמר לו הקדוש ברוך: פסל לך, ונתרצה ליתן לו לוחות שניות, ואז עלה בראש חודש אלול ונשתהה שם עד יום הכיפורים, שהיה גמר כפרה. ואיתא בתנא דבי אליהו: ישראל היו נוהגים בכל אותם הימים צום ותענית. ויום אחרון שבכולם, דהיינו בעשרה בתשרי, גזרו תענית ולנו בתענית. ולפיכך נקבע אותו יום, דהיינו יום הכפורים, לכפרה לעולם. ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה, והם ימי רצון".

הנה שיסוד כוחו של חודש אלול, ומה גם של יום הכיפורים כקץ מחילה וכפרה, נעוץ במעשה ישראל שבאותו הדור. הם, שהקישו על שערי רחמים בכל עוז בבקשתם לזכות לתשובה וסליחה, סללו את הדרך לבאים אחריהם עד עולם (וע"ע ע"ז ד סע"ב).

מדברים אלו בוקע הד קריאתו של הלל הזקן בשמחת בית השואבה (סוכה נג, א): "אם אני כאן הכל כאן". הכל כאשר לכל תלוי במעשי האדם, ולעתים אף היחידי והבודד. תכונת בריאתו בצלם א-להים, והוא מתדמה לבוראו בכך שהרשות מסורה בידו להציב מוסדות תבל ולכונן עמודי עולם. בחודש אלול, עת ממשמש ובא יום הזיכרון בו יעמדו כל היצורים למשפט ה' החותך חיים לכל חי, תבוא ההדגשה: 'אני לדודי', ובהתאם לכך 'ודודי לי'. וכמאמר התנא באבות (ב, א): 'דע מה למעלה - ממך'. רצונך לדעת מה למעלה, מהם סדרי ההנהגה העליונה ומה דמות תערוך להם - 'ממך'. כפי מעשיך אתה נידון, וכל שפע טוב וברכה נאצל מתורתך ומצוותיך, טהרתך ויראתך.

מי לה' אלי

היה זה בעיר וינה בחג החנוכה של שנת תרע"ה. רב בית הכנסת, הרב ד"ר משה פלש דרש מענינא דיומא אודות מסירות נפשה של יהודית להצלת קדשי ישראל, ובקוננו על מצבו הרוחני הירוד של הדור, קרא בנהמת ליבו: 'מי תהיה יהודית החדשה, שתחרף נפשה כבימים ההם להצלת חינוכן של בנות ישראל?!' אחת היתה שנענתה לקריאתו מעזרת הנשים ואמרה: 'אני'. היתה זו הגב' שרה שנירר ע"ה, אשר כיהודית בשעתה קמה יחידית מתוך העדה וחוללה מהפכה אדירה בהיסטוריה היהודית. קצר המצע מלתאר את השפעתה של אותה החלטה נחושה, שתוצאותיה הכבירות חבקו את אופק היהדות כולו. לא גורל הסמינרים לבדו הוכרע בשעה ברוכה זו, כי אם מעמד הישיבות והכוללים כולם. אז נטמן הגרעין שממנו עתידים לשגשג רבבות בתים של תורה, ונוצקה

בזה נמדד לאדם מידה כנגד מידה, דהיינו: עד כמה ש"אני לדודי", כך גם במידה כזאת, "דודי לי"...! וכל מי שאצלו יותר 'אני לדודי' כמו כן 'דודי לי' מתקיים עליו ביותר".

[במאמר המוסגר: בקרב בני אשכנז, נוטריקון זה לשם 'אלול' נפוץ יותר מכל נוטריקון אחר. ובהדגשת המלה 'אני', כסמל לנטילת אחריות, ועל דרך: "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לח, א). שכן יוצאי אשכנז, בני גלות רומי, הם צאצאי היהודים שהזדרזו לטעון בעובי הקורה בימי שיבת ציון, ונחלצו חושים לעלות מבבל יחד עם זרובבל ועזרא. ועד ימינו אנו, בני אותה גלות הם המגלים אחריות ציבורית בעמדם בראש מערכות היהדות כנגד עוקרי הדת ומהרסיה].

אם אין אני לי מי לי

יסוד תיקון נפשו של אדם נשען על הכרה בהירה בכוחותיו האישיים, ועל הידיעה הברורה כי מעשיו משפיעים וקובעים את גורלו וגורל העולם כולו, לשעה ולדורות. המשנה ברורה (סי' ח ס"ק יח) הביא את דברי האריז"ל בעניין מצות ציצת, שהיא נוטריקון צדיק י'פריד ציציותיו ת'מיד. על אף היות המשנה ברורה ספר הלכה מובהק, ראה לנכון להביא רמז זה, שהוא נחלת צדיקים וחסידיים. לפי שמצות ציצת היא מן היחידות שיש לכונן בעשייתן גם כלפי טעם המצוה (ראה משנ"ב שם ס"ק יט). והציצית, השקולה כנגד כל המצוות, מורה על שני חלקי עבודת האדם: הגדילים הקשורים יחדיו מורים על עבודת ה' המוטלת על כלל ישראל, שהכל שותפים בה. והחוטים הנפרדים מורים על עבודת ה' הפרטית שחייב בה כל יחיד ויחיד לפי דרגתו ומעשיו. כאשר שני אופני העבודה גם יחד, הכללי והפרטי, הם בגדר ההכרח. וראה מה שכתב בהקדמת ספר שערי יושר אודות נחיצותה של תכונת האנוכיות כמידה יסודית בנפש, והשימוש הראוי בה לשם השתלמות מוסרית. לקראת ימי הדין, מוטלת חובה קדושה על האדם לערוך את חשבון נפשו בהתבוננו בגודל כוחותיו ובכובד אחריותו להכריע את העולם כולו לכף זכות.

בעניין זה בולטים דברי בעל חיי אדם בעניין אלול (כלל קלח סעיף א): "באהבת הקדוש ברוך הוא את עמו ישראל, הרבה להיטיב אתנו, וציונו לשוב בכל עת שנחטא, ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שתקובל תשובתו משאר ימות השנה. לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם. שכשחטאו ישראל בעגל, ונשתברו

נריה זצ"ל כתב: שלא רק החינוך החרדי קם בזכותה, אלא גם אותם מוסדות תורניים לבנות של חוגים כלליים שהביאו חיזוק בקרב הבנות הם תוצאה ממעשיה של שרה שנירר.

הכיר עד עתה, אלא שהדבר כרוך בהוצאות כספיות עצומות. בכל זאת לא שב אלעזר בן דורדיא אחר, ואדרבה, "הלך ועבר עליה שבעה נהרות". על פי המהר"ל, "נהרות" הם סמל למחסום, ו"שבע" הוא סמל שלמות (כשבעת ימי השבוע שבעה צבעי הקשת וכד'), היינו שכל המחסומים המעכבים בעד האדם מלחטוא, בושה, חינוך, יראת שמים וכו', לא עמדו בפניו. היה זה אם כן חטא שנעשה במחשבה תחילה, פרי מאמץ ותכנון מוקדם, ולא מעידה חד פעמית מתוך שפחז עליו יצרו והטיל בו רוח שטות.

בהגיעו לחוץ לארץ, בשעת מעשה, קראה לעברו אשה גויה: "אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה!" דברים אלו, זעזעו אותו עד עמקי נפשו: אם בת אל נכר סבורה כי אבד סברו ובטל סיכויו, הוא מה יענה ומה יאמר.

באותה שעה עמד אלעזר לערוך חשבון צדק עם נפשו: "הלך וישב בין שני הרים וגבעות, ואמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים!" ונענה: "עד שנבקש עליך נבקש על עצמנו". [ושני פירושים הם בתוספות שם: האחד, ששרו של ההר ענה לו (-כלומר הכח הרוחני הממונה על ההר הוא שענה לו). והשני, שבת קול פנימית הבהירה לו מה עשויים להשיב לו ההרים והגבעות]. חזר ופנה אל השמים ואל הארץ וקרא: "שמים וארץ בקשו עלי רחמים!" וקיבל מענה זהה: "עד שנבקש עליך נבקש על עצמנו". וכך חזר המעשה ונשנה בשמש ובירח, בכוכבים ובמזלות: "בקשו עלי רחמים - עד שנבקש עליך נבקש על עצמנו". עד שהגיע אלעזר למסקנא הבלתי נמנעת: "אין הדבר תלוי אלא בי".

הדברים כפשוטם קשים להולמם, מדוע הלך אלעזר בצר לו להרים ולגבעות, לשמש ולירח ולכל צבא השמים, ולא שם את פניו לתלמידי חכמים ולצדיקים, שיורו לו דרך תשובה, ואף יתפללו בעדו. כן אומרת דרשני העובדה, שהכל עונים לו אותה תשובה, והוא באחת, נע ונד בארץ ומיחל לרחמי השמש והירח הכוכבים והמזלות, שהם לכשעצמם זקוקים לרחמים וחנינה. אלא, כך הוא שיעורם של דברים. תחילה חשב אלעזר לגולל מעל כתפיו את האחריות לכשלונם, ולומר: אולי תלוי הקולר בצואר הורי, הם, שהעלימו עין מחינוכי, לא ייסרוני בחזקת היד והזניחו אותי לנפשי עד שגדלתי כעיר פרא, דמי מידם יבוקש [האבות, נמשלו במקרא להרים, והאמהות לגבעות - עיין ר"ה יא, א]. על כך עונים הוריו, כביכול: עד שנבקש עליך נבקש על עצמנו. אמת, אפשר כי שגינו בחינוך, ועל כך ניתן

התבנית בה יקומו דורות אברכים ובני ישיבה. לא רק עולם התורה קם בזכותה אלא כל משפחות שומרי התורה קיימים זכותה כאשר הרעייה והאם יראות שמים היסוד היהודי מתקיים כרצון ה'. והג"ר משה פעמים, וגם מעשה קטן ביחס עלול להיות הרה תוצאות. בשעה שבה העולם שקול, תנודה קלה בכף המאזניים דיה להכריע את הכף. המתבונן במאורעות העולם מבעד לאספקלריא מוסרית, יגלה סביבו דוגמאות רבות לכך. למשל, לא פעם היטה מספר קולות זניח מערכת בחירות שלמה; בשנת תש"ס התקיימו בחירות לנשיאות ארצות הברית, כאשר למעלה מחודש לא הושגה הכרעה חד משמעית. אולם ספירה מחודשת של הקולות הבודדים, היא שהביאה לבסוף לנצחונו של הנשיא בוש. גם בארץ ישראל, בשנת תש"ן, היה שיוון ממושך בין גושי הימין והשמאל שגרם למשבר בממשלה. משבר שהתמשך עד הצטרפותו של אחד מהחכים"ם לגוש הימין.

דוגמאות אלו מראות בעליל, כי לפרקים מעשהו של אדם בודד קובע את מהלך ההיסטוריה - ואפילו הוא מצטרף ליחידים כמותו. דוגמא הממחישה זאת היטב קשורה אף היא בייסוד תנועת בית יעקב. כאשר הגיעה הגב' שרה שנירר ע"ה למסקנה כי ללא חינוך מגיל צעיר נידון רעיון הסמינר לכישלון, פנתה לייסוד בית ספר. דא עקא, על אף כל מאמצי לא נמצאו לה תלמידות. רק אב אחד ניאות למסור לחינוכה את שתי בנותיו, כאשר אם נוספת מצרפת אליהן את בתה. הנה כי כן, משני הורים ושלוש ילדות קמה וגם ניצבה תנועת בית יעקב כולה.

אני' - יסוד התשובה

עד כה דיברנו על מושג 'אני' והשלכותיו ביחס לעתיד, כחורף גורלות ומוליד מהפכות. אולם בעבודת התשובה מהווה המלה 'אני' אבן הראשה בעיקר ביחס לעבר. הא כיצד? אל לו לאדם לתלות את משוגות העבר וכשלונותיו באשמת הסובבים אותו, הוריו מוריו ושאר גורמים שמחוצה לו. על החוטא להתוודות את עונו באמרו: אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי, בי האשם ולא בזולתי. וזאת למדנו מכבשונו של רבי אלעזר בן דורדיא, רבן של בעלי תשובה [טרחו חז"ל למסור את שמו של אדם זה, אלעזר בן דורדיא, שכן יש בו כדי ללמד על מהותו, מראשית ועד אחרית. 'דורדיא' הם שמרי היין, כי דוקא מתוקף הזוהמה וסיגי הפסולת - אלעזר, עזרו הא-ל לשוב בתשובה (על פי המהר"ל בביאורי האגדות)].

כמסופר בגמרא במסכת עבודה זרה (יז, א), אדם זה היה שקוע בעבירה, עד שבסביבתו לא נשארה הזדמנות אחת לחטא אותה לא מילא. לימים נודע לו, שמעבר לים ישנה אפשרות נוספת לחטא, אותה לא

את הדין. אולם אתה בעל בחירה נשארתי, והינך האחראי הבלעדי למעשיך.

חזר וקרא: "שמים וארץ בקשו עלי רחמים". השמים אלו גדולי הדור, עומד אלעזר וטוען כנגדם, אתם רבותינו, עליכם וישבתם לכם במרום, והתעלמתם מבני דורכם שבארץ. לא הוריתם לי ולחבריי דרכי חיים אבל אתה איך תינקה, מעשיך אתה יקרבוך ומעשיך אתה ירחקוך. חזר ובא לו אצל השמש והירח - "בקשו עלי רחמים". השמש - כוח משפיע, והירח - כוח מקבל. באמרו לנפשו: ישנם בעלי השפעה שלילית למיניהם, המפיצים רוע וארס מפעפע על כל סביבותיהם, ואני, מה אעשה, חלוש אופי אני, ונוטה לקבל השפעה מן הזולת, כירח הזה. ואינה בדידהו, מה לך ולנו כי באת להזכיר את עוונינו. אתה עשית אתה תישא, אתה תסבול ולא תימלט.

ומכאן, אל הכוכבים והמזלות, כאומר שבהיותו בן כוכב פלוני ויליד מזל אלמוני, מוכרח הוא מצד טבעו לחטוא. ושוב ענו גם הללו לעומתו כראשונים. שאף אם אמנם נודעת למזל היום והשעה השפעה על טבע הנולד (ראה סוף מסכת שבת), אין בכך משום טצדקי לפטור מן הדין, כי רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו (רמב"ם תשובה ריש פ"ה). כיון שראה אלעזר עד היכן הדברים מגיעים, עמד ואמר: "אין הדבר תלוי אלא בי! נתן ראשו בין ברכיו (אולי רמז למה שחטא) וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו" - מרוב חרטה וצער על מעשיו.

וארחות יושר. ולאידך גיסא, מתריס הוא כנגד ה"ארץ", שפלי אנשים ומבלי עולם שארחו לו לחברה בכל פשעיו. אתם גרמתם בניזקין, עמכם גרתי ולמדתי ממעשיכם הרעים וממפעליכם המכוערים. ואף הם ישיבו אמריהם לו: אמנם כן, לנו בושת הפנים על רוע מעללינו,

או אז "יצתה בת קול ואמרה: 'רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא'. בכה רבי ואמר: 'יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים'" [עמדו על כך המפרשים, לבכיה מה זו עושה, אדרבה שמחה עצומה היא שיכול אדם לקנות עולמו בשעה אחת. וביארו, שאם כי חזר רבי אלעזר בן דורדיא בתשובה ונתקבלה תשובתו לאלתר, עדיין יש להצטער על כך שלא הספיק ללמוד תורה בחייו החדשים, כי פגם הנפש בהעדר לימוד התורה הוא מום שאין לו תקנה ומכה שאינה מעלה ארוכה, ורבנו פירש שרבי בכה על אלה שהתשובה שלהם ארכה שנים אם אפשר לקנות אותה שעה אחת למה הם התעכבו כל כך הרבה זמן].

ועוד הוסיף רבי להתפעל ואמר: "לא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא שקורין אותן רבי". וכאן יש לשאול: למה זכה אדם זה לתואר שלכאורה אין לו שום שייכות אליו? התשובה היא: אכן הוא רבי גדול לכולנו, כי הוא המלמדנו להועיל שאין לו לאדם להעמיס את משא עוונותיו על הזולת, רק הנפש החוטאת היא תשוב אל האלקים אשר נתנה.

על המדף

זכה רבנו להגשים בס"ד את שאיפתו לחבר ספר על טעמי המצוות על כל תרי"ג המצוות שהוא ליקוט מדברי הקדמונים בתוספת הרחבה וחדוש. והשנה בחודש אלול כבר נדפס החלק האחרון במדבר דברים, אנו מאחלים לרבנו שיפוצו מעיינותיו חוצה גם בספר חשוב זה. ויזכה להמשיך להוציא לאור את כל תכניותיו לזכות את הרבים.

להשיג את הספר יש כיוון [סריגת שוורץ] 5

מלכי ישראל 1 ירושלים טל" 02-5383955 ירושלים

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל ולתגובות: אש"ל – איגוד שומעי לקחו של רבינו:

eeguds@gmail.com